
Critical Educational Policy Analysis: Concepts and Processes

Chadchai Khogkhao*

Ed.D. (Educational Administration), Doctoral Student

Doctoral Program in Educational Administration, Faculty of Education

Prince of Songkla University, Pattani Campus

Ekkarin Sungtong

Ph.D. (Educational Leadership and Policy Analysis), Associate Professor

Doctoral Program in Educational Administration, Faculty of Education

Prince of Songkla University, Pattani Campus

*Corresponding author: khogkhao_c@hotmail.com

Received: January 14, 2023/ **Revised:** August 29, 2023/ **Accepted:** September 7, 2023

Abstract

This article aims to present a conceptual framework for the critical analysis of educational policies that emphasize equality across all sectors of education. The framework consists of five primary focal points: 1) educational policy analysis 2) critical analysis of educational policies framework 3) relevant research on policy analysis and 4) limitations in policy analysis. To apply the synthesized framework for policy analysis, it becomes possible to critically assess the outcomes of diverse educational policies. The framework offers a lens through which to evaluate how these policies strive to achieve equality, diminish educational disparities, and enhance the quality of education in Thailand both presently and in the future. Recognizing the constraints and taking into consideration the recommendations outlined, this article contributes to fostering a more equitable and progressive educational landscape in the country.

Keywords: Critical Policy Analysis, Educational Policy

บทความวิชาการ

การวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาเชิงวิพากษ์: แนวคิด และกระบวนการ

ชาติชาย โคเคา*

ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา), นักศึกษาปริญญาเอก
หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

เอกรินทร์ ลังษ์ทอง

Ph.D. (Educational Leadership and Policy Analysis), รองศาสตราจารย์
หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

*ผู้ประสานงาน: khogkhao_c@hotmail.com

วันรับบทความ: 14 มกราคม 2566/ วันแก้ไขบทความ: 29 สิงหาคม 2566/ วันตอบรับบทความ: 7 กันยายน 2566

บทคัดย่อ

บทความนี้มีเป้าหมายเพื่อนำเสนอกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์ที่มุ่งให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมที่เกิดขึ้นกับทุกภาคส่วนในด้านการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษา 2) การวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาเชิงวิพากษ์ 3) กรอบการวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาเชิงวิพากษ์ 4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาเชิงวิพากษ์ 5) ข้อจำกัดในการวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาเชิงวิพากษ์ ทั้งนี้ สามารถนำกรอบการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์ที่ถูกสังเคราะห์ขึ้นนี้มาใช้พิจารณาถึงผลการดำเนินนโยบายทางการศึกษาต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นให้เกิดความเท่าเทียมและลดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบันและอนาคตภายใต้ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะที่กล่าวไว้

คำสำคัญ: การวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์ นโยบายทางการศึกษา

บทนำ

นโยบายเป็นแนวทางที่สำคัญอย่างยิ่งในนำทางและชี้ให้เห็นเป้าหมายในการวางแผน ตัดสินใจ และควบคุมและกำหนดขอบเขตการดำเนินงานในองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทในแต่ละองค์กร (Cooper, 2004) ทั้งนี้ นโยบายถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐเพื่อตอบสนองหรือแก้ปัญหาในต่าง ๆ ในสังคม (Fowler, 2000) ให้เกิดความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับภารกิจ การดำเนินงานร่วมกันของทั้งองค์กร รวมทั้งยังจำเป็นต่อการกำหนดทิศทางในการนำวัตถุประสงค์ไปสู่การปฏิบัติโดยผู้มีอำนาจหน้าที่ที่ผ่านการพิจารณาแล้วเห็นร่วมกันว่าจะนำไปสู่เป้าหมายของส่วนรวมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม (Mondy, Sharplin & Flippo, 1988) โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและความเป็นพลเมืองทางสังคม เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ช่วยบอกทิศทางและกำหนดเป้าหมายในการดำเนินการต่าง ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ ซึ่งจะช่วยชี้นำการบริหารสถานศึกษาและใช้เป็นกรอบในการแก้ปัญหา ช่วยให้ผู้บริหารมองเห็นทิศทางการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างถูกต้องและมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจของผู้บริหารในการบริหารงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาเนื่องจากนโยบายจะก่อให้เกิดความร่วมมือและการประสานกันภายในองค์กร รวมทั้งใช้ในการควบคุมกำกับติดตามงาน (Thamrongthanyawong, 2002) ดังที่ Srisa-an & Wongsothon (2008) และช่วยให้ผู้บริหารใช้ในการตัดสินใจในการดำเนินงานและสั่งการได้ถูกต้องในการศึกษาทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติ ระดับเขตพื้นที่ และระดับสถานศึกษา เพื่อให้แต่ละองค์กรสามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพและให้องค์กรมองเห็นเป้าหมายร่วมกันทั้งองค์กร นอกจากนี้ ยังช่วยให้ผู้บริหารใช้ในการตัดสินใจในการดำเนินงานและสั่งการอีกด้วย (Lasswell & Kaplan, 1970)

การศึกษาการวิเคราะห์นโยบายจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นกระบวนการในการดำเนินงานผลลัพธ์ วัตถุประสงค์ หรือข้อเสนอ (Taylor & Taylor, 2019) ซึ่งถือว่าเป็นการตั้งวาระ การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ การดำเนินนโยบาย หรือการประเมินนโยบาย (Howlett & Ramesh, 2003) ทั้งนี้หากพิจารณาถึงการวิเคราะห์

นโยบายทางการศึกษา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพบว่า กรอบการวิเคราะห์นโยบายที่จำเพาะเจาะจงกับการศึกษานั้นยังมีน้อยโดยทั่วไปมักใช้กรอบการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะซึ่งยังคงอยู่ในมุมมองที่กว้างและยังไม่เหมาะสมกับบริบททางการศึกษาที่มีความละเอียดอ่อน และแตกต่างกับนโยบายในสาขาอื่น ๆ ทั้งนี้มีการศึกษากรอบการวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาโดยเฉพาะนั้นมีน้อยมาก ตั้งแต่ในอดีตกรอบการวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษายังคงมองแค่ผลการดำเนินการที่เกิดขึ้นบรรลุตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใดและมีสิ่งที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร แต่ในปัจจุบันจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมที่เกิดขึ้นกับทุกภาคส่วน มุ่งเน้นความจริงที่เกิดขึ้นในสังคมในด้านความโปร่งใสในการดำเนินนโยบายและให้ความสำคัญกับความยุติธรรมทางสังคมมากขึ้นนั้นโดยเฉพาะการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์ (Critical Policy Analysis) ที่มุ่งเน้นส่งเสริมให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงกระบวนการนโยบายตลอดจนวิเคราะห์ไปจนหลักการและที่มาและให้ความสนใจกับการตรวจสอบผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการนโยบายในการขับเคลื่อนให้เกิดการดำเนินนโยบายให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในนโยบายต่อไป

การวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษา

การวิเคราะห์นโยบายปัจจุบันยังให้ความสำคัญกับประชาชนชายขอบที่ถูกกีดกันโดยพยายามวิเคราะห์ให้เห็นถึงสาเหตุของปัญหาและแนวทางการแก้ไขดังกล่าวให้เกิดความเท่าเทียมกันมากที่สุด ในสังคม (Thrupp & Tomlinson, 2005) ปัจจุบันนักวิเคราะห์นโยบายจึงต้องมุ่งให้ความสำคัญกับความสอดคล้องระหว่างวาทกรรมทางการเมืองกับการดำเนินนโยบายในแง่ของความยุติธรรม ความเสมอภาค และเสรีภาพส่วนบุคคล เห็นได้ว่าการวิเคราะห์นโยบายในปัจจุบันไม่ได้ให้ความสำคัญเพียงแค่การใช้ประโยชน์จากการวิเคราะห์เพื่อศึกษาผลกระทบต่อวาระของรัฐบาลในด้านการต่อต้านหรือโต้แย้ง แต่การวิเคราะห์นโยบายที่มุ่งเน้นไปที่หลักในการทำความเข้าใจนโยบายการศึกษาซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายในอนาคตอีกด้วย (Baumgartner, Green-Pedersen & Jones, 2006) ในแต่ละประเทศทั่วโลกนโยบายการศึกษาจำนวนมากได้รับความสนใจและวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากทั้งจากคนในวงการด้านการศึกษาและจากสาธารณะ ทั้งนี้พบว่าบ่อยครั้งที่คุณภาพของนโยบายที่พัฒนาขึ้นใหม่

นั้นมีความกังวลในเรื่องคุณภาพและกระบวนการที่ยังก่อให้เกิดปัญหา นอกจากนี้ การพัฒนานโยบายและการดำเนินงานไปอย่างรวดเร็วโดยมีการขาดวางแผนที่รัดกุมและให้การสนับสนุนที่เพียงพอ จึงมีส่วนให้เกิดการขัดแย้งกันเนื่องจากผลจากการดำเนินนโยบายส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกับเด็กชายขอบในบางพื้นที่ นอกจากนี้พบว่าบางนโยบายทางการศึกษาที่ใช้จำนวนเงินลงทุนมหาศาลในการขับเคลื่อนแต่กลับพบว่าผลจากการดำเนินงานยังไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนาที่มากพอ (Cheng & Cheung, 1995; Diem, 2017)

สำหรับการวิเคราะห์นโยบายนั้นมีการอภิปรายกับด้านการศึกษาในปัจจุบันมีน้อยมากและส่วนใหญ่เน้นไปที่การวิเคราะห์นโยบายในระดับมหภาคที่มีมุมมองเชิงกระบวนการ กรอบการทำงานที่ครอบคลุมโดยเฉพาะสำหรับการวิเคราะห์นโยบายการศึกษาที่จะกำหนดข้อจำกัดในการพัฒนาและอภิปรายเกี่ยวกับนโยบายการศึกษาส่งผลให้นักวิชาการพยายามพัฒนารอบผ่านมุมมองที่มีเหตุผลเป็นประชาธิปไตย โดยคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของบริบททางการศึกษาซึ่งเป็นเรื่องที่ค่อนข้างละเอียดอ่อนและมีความซับซ้อน รวมทั้งมีบริบทที่จำเพาะและแตกต่างจากนโยบายสาธารณะ ในขณะที่กรอบในการวิเคราะห์ที่จำเพาะกับบริบททางการศึกษานั้นยังมีอยู่น้อย ดังนั้น การพัฒนารอบการวิเคราะห์นโยบายที่มีความจำเพาะกับการศึกษาจึงมีความสำคัญ ทั้งกับผู้กำหนดนโยบายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากนโยบาย (Cheng & Cheung, 1995)

ในอดีตที่ผ่านมาแนวทางในการวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาถูกใช้กันมาอย่างกว้างขวาง ซึ่งโดยทั่วไปผู้วิเคราะห์เป็นเพียงแค่กลุ่มคนที่มีความเกี่ยวข้องกับนโยบายนั้น ๆ โดยการวิเคราะห์ที่มุ่งเน้นเพียงแค่ผลลัพธ์ของนโยบายที่เกิดขึ้นว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเกิดข้อดีข้อเสียเป็นอย่างไร โดยที่ผ่านมาแนวทางการวิเคราะห์นโยบายมีหลักการสำคัญสี่ประการต่อไปนี้ (Diem et al., 2014)

1. การวิเคราะห์มักให้ความสำคัญกับการวางแผนในการนำไปใช้ การดำเนินการ การตรวจสอบ และการประเมินการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังการดำเนินนโยบาย
2. กำหนดกรอบการวิจัยว่าการดำเนินนโยบายนั้นเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ โดยมีมุมมองเพียงด้านต้นทุนที่เสียไปและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นตามมาของการ

ดำเนินการหรือกลยุทธ์ที่กำหนดเท่านั้น

3. ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่านักวิจัยสามารถทำความเข้าใจความรู้ที่จำเป็นสำหรับการระบุและตัดสินใจระหว่างแนวทางแก้ไขนโยบายและการวางแผนสำหรับการดำเนินการ ประเมินผล และรายงานผลให้ผู้ถือหุ้นทราบ

4. นักวิเคราะห์สามารถประเมินทางเลือกของนโยบายและแนวทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพหลังจากการประเมินเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาโดยภาพรวมในการดำเนินนโยบายต่อไป

ถึงแม้ว่าแนวทางการวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาแบบดั้งเดิมอาจมีแนวคิดและกระบวนการที่มีบางส่วนไม่สอดคล้องกับบริบทของการศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติด้านการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ (Diem et al., 2014) ปัจจุบันพบว่าโดยนักวิจัยจำนวนหนึ่งเริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับธรรมชาติของนโยบาย วิธีการสร้างและผลกระทบของนโยบายทางการศึกษา และเริ่มใช้กรอบการวิเคราะห์ที่ต่างไปจากแนวทางการวิเคราะห์แบบเดิม ๆ ซึ่งนักวิชาการนโยบายผู้มีอิทธิพลเช่น Ball (1994) และ Popkewitz (2000) เป็นกลุ่มนักวิจัยนโยบายที่สำคัญกลุ่มแรกที่ใช้ให้เห็นถึงเหตุผลและปัญหาแนวทางการวิเคราะห์นโยบายแบบดั้งเดิม รวมทั้งพยายามมุ่งเน้นในมุมมองด้านอำนาจและอุดมการณ์ในกระบวนการของนโยบาย ส่งผลให้นักวิชาการด้านนโยบายการศึกษาจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ เริ่มทบทวนแนวคิดและกระบวนการที่มีความสอดคล้องกับสังคมในปัจจุบันมากยิ่งขึ้นทั่วโลก และก่อให้เกิดการพัฒนาในการวิเคราะห์นโยบายการศึกษาที่สำคัญเป็นการตอบสนองต่อสถานะที่เปลี่ยนแปลงในการศึกษา (Diem et al., 2014; Young & Diem, 2017)

การวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาเชิงวิพากษ์

ระยะเวลาไม่นานมานี้ นักวิจัยจำนวนหนึ่งเริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับธรรมชาติของนโยบาย วิธีการสร้างและผลกระทบ และเริ่มใช้กรอบการทำงานที่สำคัญเพื่อตั้งคำถามถึงแนวทางการวิเคราะห์นโยบายแบบดั้งเดิมว่าทำให้เกิดผลประโยชน์มากนักน้อยเพียงใด (McDonnell, 2009; Young & Diem, 2017) ทั้งนี้มีกลุ่มนักวิชาการด้านนโยบาย ซึ่งเป็นกลุ่มนักวิจัยนโยบายที่สำคัญรุ่นแรกที่ตั้งคำถามซึ่งชี้ให้เห็นปัญหาและช่องว่างของการวิเคราะห์นโยบายแบบดั้งเดิม และมองว่าการวิจัยนโยบายการศึกษา

ควรมุ่งเน้นบทบาทของอำนาจและอุดมการณ์ในกระบวนการนโยบายเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญ (Levinson, Sutton & Winstead, 2009) ส่งผลให้ภายหลังเริ่มมีนักวิชาการด้านนโยบายการศึกษาเริ่มใช้กรอบการวิเคราะห์ที่มุ่งเน้นกรอบการวิพากษ์ (Critical Frameworks) ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับอำนาจและการควบคุมการดำเนินงานที่มีความสอดคล้องกันมากขึ้น โดยเกิดการเคลื่อนไหวให้เกิดความรับผิดชอบในการดำเนินนโยบายขึ้นทั่วโลก (Diem et al., 2014) ทั้งนี้ นักวิชาการมองว่าการเปลี่ยนแปลงแนวคิดด้านการวิเคราะห์นโยบายดังกล่าวไม่ใช่เป็นเรื่องบังเอิญแต่สิ่งสำคัญของการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์นั้นคือการตอบสนองต่อสถานะที่เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านการศึกษา (Young & Diem, 2017) ทั้งนี้ การเลือกกรอบแนวคิดนี้ที่จำเพาะกับบริบททางการศึกษาโดยตรงจะทำให้เห็นถึงกระบวนการและผลของการใช้นโยบายทางการศึกษาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น (Cheng & Cheung, 1995)

การวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์ (Critical Policy Analysis) ครอบคลุมมุมมองและการพัฒนาซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อวิจารณ์และเสนอกลยุทธ์ทางเลือกต่อนโยบายการศึกษา ทั้งนี้ นักวิจัยนโยบายจะให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการวิพากษ์วิจารณ์ในกระบวนการนโยบายจนถึงรากเหง้าของนโยบาย โดยมุ่งไปที่การตรวจสอบผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการนโยบาย ตลอดจนมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวในการขับเคลื่อนให้เกิดการดำเนินงานอย่างที่มีประสิทธิภาพ (Diem & Young, 2015) ดังนั้นแม้ว่าแต่ละนโยบายผู้วิเคราะห์นโยบายจะไม่ได้เป็นผู้กำหนดนโยบายขึ้นเองก็ตาม แต่การวิเคราะห์ยังคงให้ความสำคัญกับทฤษฎีที่ใช้เพื่อตรวจสอบปัญหาโดยใช้ทฤษฎีที่มีอิทธิพลต่อการวิเคราะห์นโยบาย ซึ่งเกี่ยวกับปัญหาและวิธีการที่เลือกใช้ในการตรวจสอบหรือวิเคราะห์นโยบาย (Diem, et al., 2014; Diem & Young, 2015) สำหรับนโยบายด้านการศึกษาจำเป็นต้องใช้มุมมองทางทฤษฎีที่หลากหลายมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เช่น ทฤษฎี ระบบ การวิเคราะห์ผลเสียและผลดี รูปแบบนโยบาย ทฤษฎีวิพากษ์ ทฤษฎีสตรีนิยม และมุมมองของเชื้อชาติที่สำคัญ และอื่น ๆ ที่สำคัญในการสร้างกรอบการวิเคราะห์เนื่องจากบริบททางการศึกษานั้นมีสาเหตุและเงื่อนไขหลาย ๆ ด้านที่ส่งผลต่อระบบการศึกษาที่ผู้วิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาจะต้อง

ให้ความสำคัญกับหลาย ๆ มิติทางการศึกษา (Diem & Young, 2015; Young & Reynolds, 2017) โดยนักวิจัยด้านการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์จะใช้ทฤษฎีและกรอบแนวคิดดังกล่าวมาบูรณาการในการวิพากษ์ตั้งแต่การพัฒนาขึ้นของนโยบาย กระบวนการในการดำเนินนโยบาย รวมถึงความคุ้มค่าในการใช้งบประมาณตลอดทั้งการดำเนินนโยบาย ซึ่งให้ความสำคัญ ได้แก่ 3 ปัจจัยหลัก ดังนี้

1. ปรัชญา

แนวคิดการวิพากษ์ (Critical Thinking) มีผลอย่างมากต่ออุดมวิทยาในด้านสังคมศาสตร์ เนื่องจากในยุคแรกสังคมศาสตร์กำเนิดมาพร้อมกับการพัฒนาสู่สังคมสมัยใหม่และทุนนิยมอุตสาหกรรมจึงได้รับอิทธิพลหลักมาจากหลักวิทยาศาสตร์ส่งผลให้สมัยนั้นการแยกแยะข้อเท็จจริงถูกแยกออกจากการศึกษา ในขณะที่นักทฤษฎีวิพากษ์ให้ความคิดเห็นว่าอิทธิพลดังกล่าวส่งผลให้ความรู้สังคมถูกบิดเบือน ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากการยึดติดกับเครื่องมือและเทคนิคมากกว่าการให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ (Morrow & Brown, 1994) ทั้งนี้ในปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ นั้นมักจะมีเหตุผลหลาย ๆ อย่าง ในขณะที่เหตุผลที่ใช้หลักวิทยาศาสตร์ที่ผ่านจากผู้เชี่ยวชาญใช้กันนั้นมักมาจากคนส่วนน้อยซึ่งส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันและเกิดการครอบงำกันในที่สุด ดังนั้น หลักการของ Jurgen Habermas จะช่วยให้การศึกษาด้านนโยบายในยุคใหม่ซึ่งสอดคล้องกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

2. อุดมวิทยา

ภายหลังทศวรรษ 1980 เป็นต้นมานั้นได้เกิดแนวคิดหลังปฏิฐานนิยม (Postpositivism) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนมุมมองจากการพิสูจน์ความจริงแคบ ๆ มาเป็นความเข้าใจมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โดยมองว่าความรู้เป็นความเชื่อที่ยอมรับกันมากกว่าให้ความสำคัญกับความรู้เป็นความจริงที่พิสูจน์แล้ว ส่งผลให้การศึกษาวិเคราะห์นโยบายถูกเปลี่ยนมุมมองจากการพิสูจน์เป็นการแปลความเพื่อทำความเข้าใจในกระบวนการของนโยบาย ให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นแต่ละฝ่ายในเชิงคุณภาพมากกว่าการใช้เทคนิคเชิงปริมาณเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปว่าทิศทางในการกำหนดนโยบายควรไปในทางใด ทั้งนี้ เนื่องจากกระแสดังเดิมนั้นการได้มาซึ่งความจริงอาจจะไม่เพียงพอและอาจจะนำมาสู่

การแก้ปัญหาที่ผิด ๆ ได้ (Fischer, 2003)

3. ปรากฏการณ์ทางสังคม

หากบริบทในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงย่อมจะส่งผลให้การศึกษานโยบายเกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังเช่นการเกิดเครือข่ายทางสังคม (Social Networks) ในสังคมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนั้นมีส่วนอย่างมากที่จะทำให้เกิดนโยบายจากประชาชนสู่การปฏิบัติแบบ Bottom-Up ทั้งนี้ นโยบายสมัยใหม่จะไม่เกิดจากองค์กรตามหน้าที่ แต่จะมาจากประเด็นทางสังคมซึ่งมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายระดับทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น นอกจากนี้ นโยบายสมัยใหม่ต้องกลมกลืนไปกับทิศทางการกระจายอำนาจ และเกิดการวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วม

จากการสังเคราะห์กรอบด้านการวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาของผู้เขียนพบว่ากรอบการวิเคราะห์ที่สำคัญและน่าจะเป็นประโยชน์ที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์นโยบายการศึกษาเชิงวิพากษ์ที่สอดคล้องกับบริบทในสังคมไทยปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับสังคมประชาธิปไตย มุ่งเน้นให้เกิดความเท่าเทียมกันโดยมีแนวคิดแบบ Postmodern ที่ไม่ได้มองผลลัพธ์แต่เน้นความเท่าเทียมที่เกิดขึ้นกับทุกภาคส่วน มุ่งเน้นความจริงที่เกิดขึ้นในสังคม ในด้านความโปร่งใสในการดำเนินนโยบายและให้ความสำคัญกับความยุติธรรมทางสังคมมากขึ้นนั้น ผู้เขียนจึงสังเคราะห์และดัดแปลงกรอบการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์โดยดัดแปลงมาจากวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์ (Diem et al., 2014) และกรอบการวิเคราะห์ของ Cheng & Cheung (1995) ดังนี้

กรอบการวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาเชิงวิพากษ์

กรอบที่ 1 การวิเคราะห์ที่มา หลักการ และคุณค่าของนโยบาย

นโยบายที่ดีต้องระบุชัดเจนถึงที่มาว่านโยบายนั้น ๆ พัฒนาขึ้นมาอย่างไร และจะแก้ปัญหอะไร นอกจากนั้นนโยบายที่สร้างขึ้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างในระยะของการดำเนินนโยบายอย่างไร (Young & Diem, 2017) ดังที่ Lasswell & Kaplan (1970) กล่าวว่าหากนโยบายมีการกำหนดเป้าหมายร่วมกับการสร้างค่านิยม และมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนจะส่งผลให้นโยบายบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้และจะมีความสำคัญต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเนื่องจากความชัดเจน

ดังกล่าวจะช่วยผลักดันให้ผู้มีนโยบายไปสู่การปฏิบัติสามารถดำเนินงานได้อย่างมั่นใจ โดยรู้ว่าจะต้องทำอะไร เมื่อไหร่ และอย่างไร ซึ่งจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการดำเนินงานตามนโยบายที่กำหนดขึ้นได้ โดยกรอบการวิเคราะห์นี้จะมุ่งให้ความสำคัญกับการกำหนดจุดประสงค์ของนโยบายว่าสอดคล้องกับปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้ นโยบายที่ถูกสร้างขึ้นส่วนใหญ่มักเป็นนโยบายที่เป็นพื้นของปัญหาในสังคมที่ต้องได้รับการแก้ไข หรือเพื่อพัฒนา ทั้งยังช่วยให้องค์กรเกิดความมั่นคง และลดความเครียดของคนในองค์กรได้เนื่องจากมีการกำหนดทิศทางและเป้าหมายในการปฏิบัติงานจากนโยบายที่ชัดเจน ส่งผลให้ผู้บริหารกล้าตัดสินใจเพราะมีขอบเขตความรับผิดชอบของตนเองที่ผู้บริหารสามารถตัดสินใจได้ง่าย (Sanrattana, 2000)

ทั้งนี้ การวิเคราะห์ถึงที่มาและกระบวนการในการกำหนดจุดประสงค์ของนโยบายที่ต้องมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย การระบุปัญหาภายในระบบการศึกษา ทั้งในระดับสังคม และจากภายนอกสังคม นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาถึงความเชื่อดั้งเดิม และค่านิยมที่เกี่ยวข้อง ธรรมชาติของการศึกษา ลักษณะและกระบวนการของโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา กับโรงเรียน และความจำเป็นของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อพิจารณาเชิงปรัชญา โดยการให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในอุดมคติ ปัจจัยที่สำคัญต่อการศึกษาระบบการในการดำเนินการ รวมถึงผลลัพธ์ของการศึกษา โดยมุ่งเน้นความสอดคล้องระหว่างปรัชญาการศึกษา วัตถุประสงค์ทางการศึกษา และวัตถุประสงค์ของนโยบายที่สร้างขึ้น (Cheng & Cheung, 1995) ดังที่ Rodcharoen (2002) กล่าวว่าหากนโยบายเป็นข้อความที่ชัดเจนเข้าใจง่ายและไม่ถูกตีความไปได้หลายความหมาย สามารถถ่ายทอดไปสู่ผู้ปฏิบัติได้ง่ายและเข้าใจได้ตรงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และมีเนื้อหาถูกต้องเป็นจริง ส่งผลต่อส่วนรวมและเป็นภาษาสั้นกระชับ เข้าใจง่ายและมีความชัดเจน ทั้งนี้ต้องมีขอบเขตระยะเวลาในการปฏิบัติแน่ชัดและยืดหยุ่นไปตามบริบทและสถานการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งต้องครอบคลุมกับเหตุการณ์ที่อาจเผชิญในอนาคตด้วย ทั้งนี้ ในกรอบการวิเคราะห์ดังกล่าวผู้วิเคราะห์ต้องพิจารณาถึงคำจำกัดความที่ชัดเจนของเป้าหมายในนโยบายซึ่งจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินการในสถานศึกษา

กรอบที่ 2 การวิเคราะห์กระบวนการกำหนดนโยบาย

การกำหนดนโยบายมักมีกระบวนการที่มีขั้นตอนตามลำดับก่อนจะกลายเป็นนโยบายซึ่งกระบวนการถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยชี้แนะ กล่าวคือ ช่วยแยกแยะให้เห็นมุมมองต่าง ๆ ของนโยบายโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดการยอมรับในตัวนโยบายนั้น ๆ จำเป็นต้องดำเนินไปอย่างมีระบบแบบแผนที่ถูกต้องชัดเจนและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางถึงแนวทางที่ได้มาของนโยบายกระบวนการนโยบายจึงเป็นประเด็นที่สำคัญที่ผู้กำหนดนโยบายต้องให้ความสำคัญและเข้าใจถึงขั้นตอนดังกล่าวอย่างลึกซึ้งขั้นการกำหนดนโยบายเกิดหลังจากการเลือกประเด็นปัญหาที่นำไปสู่การกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาคือไปการกำหนดนโยบายมักมีประเด็นทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องในการถกเถียงถึงการเลือกหรือไม่เลือกประเด็นที่นำไปสู่การพิจารณาในที่ประชุม ดังนั้นอำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการชี้ชัดถึงการกำหนดนโยบายซึ่งมักขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นส่วนได้ส่วนเสียจากตัวนโยบายที่จะเกิดขึ้น (Cochran et al., 2012)

ทั้งนี้ในการวิเคราะห์กระบวนการนโยบายนั้น ผู้วิเคราะห์จะต้องพิจารณาในประเด็นดังนี้

1. ลักษณะของผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษา

การตรวจสอบกระบวนการจัดตั้งหน่วยงานกำหนดนโยบายเนื่องจากหน่วยงานที่กำหนดนโยบายการศึกษาจะกำหนดนโยบายการศึกษาที่มีผลกระทบอย่างกว้างต่อระบบการศึกษา จึงควรมีการพิจารณาถึงผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างระมัดระวัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ หากสมาชิกได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลกลาง เช่นเดียวกับสมาชิกของคณะกรรมการการศึกษาหรือเจ้าหน้าที่สาขาการศึกษา ผู้วิเคราะห์ต้องทบทวนว่ามีส่วนได้เสียหรือไม่อย่างไร ลักษณะของผู้กำหนดนโยบายว่าได้มาอย่างชอบธรรมหรือไม่อย่างไร หรือได้รับผลประโยชน์จากการเข้ามาในกระบวนการกำหนดนโยบายในอนาคตหรือไม่ นอกจากนี้ บุคคลที่เข้ามากำหนดนโยบายมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่กำหนดนโยบายมากน้อยเพียงใดหรือการได้รับเลือกเข้ามาเนื่องจากมีผลประโยชน์ต่อบุคคลดังกล่าวหรือผลประโยชน์ต่อบุคคลบางกลุ่มหรือไม่อย่างไร โดยการรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบการศึกษา

ว่าประเด็นดังกล่าวมีหลักฐานอย่างไรและมากน้อยเพียงใด หากไม่ได้แต่งตั้งสมาชิกผู้วิเคราะห์ต้องตรวจสอบวิธีการคัดเลือกสมาชิกและขอบเขตการเป็นตัวแทนของสมาชิกที่เข้ามามีส่วนในการกำหนดนโยบาย

2. ลักษณะของกระบวนการกำหนดนโยบาย

กระบวนการตัดสินใจในการเลือกนโยบายการศึกษา ซึ่งควรตั้งคำถามว่าการตัดสินใจเลือกนโยบายทางการศึกษาแต่ละนโยบายนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีเพียงผู้กำหนดนโยบายหรือไม่ หรือการกำหนดนโยบายก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากน้อยเพียงใด ซึ่งต่างจากในอดีตที่นโยบายการศึกษาได้รับการพัฒนาโดยรัฐบาลกลาง ในขณะที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมักมีบทบาทน้อยหรือแทบไม่มีบทบาทในการตัดสินใจในนโยบายทางการศึกษาต่าง ๆ (Llewellyn et al, 1982) แต่ภายใต้บรรยากาศทางการเมืองในปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยที่แท้จริง โดยประชาชนต้องการโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างเปิดเผยและเป็นประชาธิปไตย จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้กำหนดนโยบายควรเปิดการอภิปรายเกี่ยวกับนโยบายเพื่อให้การมีส่วนร่วมของประชาชนกลายเป็นหนึ่งในแรงผลักดันในการกำหนดนโยบายการศึกษา อย่างไรก็ตาม การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมการอภิปรายที่ไม่เพียงพอ จะเป็นประเด็นหนึ่งที่ผู้วิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาเชิงวิพากษ์ควรให้ความสำคัญและวิเคราะห์ได้ถึงผลที่อาจจะเป็นสาเหตุที่ทำให้การดำเนินนโยบายเกิดอุปสรรคได้

3. การนำเทคโนโลยีที่ใช้ในกระบวนการกำหนดนโยบาย

การวิเคราะห์กระบวนการกำหนดนโยบายทางการศึกษาควรให้ความสำคัญกับมุมมองด้านเทคโนโลยีที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการ โดยมีประเด็นดังนี้

- การวิเคราะห์เชิงนิเวศน์: ผู้กำหนดนโยบายจะมีมุมมองที่เป็นสากลและเข้าใจระบบการศึกษาในวงกว้างหรือไม่เมื่อมีการนำนโยบายใหม่ไปใช้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในด้านใดบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่อาจเกิดขึ้น โดยผู้กำหนดนโยบายต้องสามารถประเมินผลกระทบซ่อนเร้นต่อระบบการศึกษาของนโยบายการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- การวิเคราะห์เชิงระบบ: ผู้กำหนดนโยบายต้องเข้าใจนโยบายทางการศึกษาที่กำหนดขึ้นนั้นว่าจะส่งผลกระทบต่อด้านอื่น ๆ ที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างไร

และมากน้อยแค่ไหน จะเกิดผลกระทบหรือปัญหาอย่างไรบ้าง หลังการขับเคลื่อนนโยบาย หากนโยบายที่กำหนดขึ้น มีความชัดเจนและมีความสำคัญต่อระบบการศึกษา และ เป็นที่ต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผ่านกระบวนการ ที่มีประสิทธิภาพที่จะส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิผล

- การวิเคราะห์ด้านการจัดการและเศรษฐศาสตร์: ในการวิเคราะห์กระบวนการกำหนดนโยบาย ต้องสังเกตว่า มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างไร อุปสงค์และอุปทานที่ คาดหวังของมนุษย์และทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่จำเป็น และประสิทธิผลด้านต้นทุนของนโยบายในทางปฏิบัติ โดยสังเกตประเด็นการจัดการที่เกิดขึ้นจริงด้วย เช่น แผนการดำเนินงาน การจัดการติดตามนโยบาย การเผยแพร่ นโยบายและการส่งเสริม ตลอดจน

- การให้เหตุผลและการตัดสินใจในการใช้ เทคโนโลยี: ความชอบธรรมของนโยบายการศึกษามัก ขึ้นอยู่กับความมีเหตุผล การวิเคราะห์นโยบายการศึกษา ควรเน้นที่วิธีที่ผู้กำหนดนโยบายสร้างความสัมพันธ์เชิง สาเหตุระหว่างนโยบายที่เสนอและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิเคราะห์ต้องสังเกตว่ามีการวิจัย การทดลองและ การศึกษานำร่องเพื่อสนับสนุนนโยบายที่สร้างขึ้นหรือไม่ โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการตัดสินใจอย่างมี ประสิทธิภาพและกระบวนการในการจัดหา การประมวลผล และการเผยแพร่ข้อมูล ดังนั้น จุดเน้นหนึ่งของการวิเคราะห์ กระบวนการกำหนดนโยบายการศึกษาจะอยู่ที่ความ สมเหตุสมผลและการใช้ข้อมูล

กรอบที่ 3: การวิเคราะห์การดำเนินการตาม นโยบาย

การดำเนินนโยบายเป็นกระบวนการที่สำคัญมา เนื่องจากเป็นกระบวนการหลักที่จะส่งเสริมให้เกิดผล ตามจุดประสงค์ของนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ ขับเคลื่อนที่มีพลัง (Power) ซึ่งมีส่วนสำคัญให้การ ดำเนินงานเป็นไปได้อย่างราบรื่นและเกิดประสิทธิภาพ โดยอยู่บนพื้นฐานของการเตรียมพร้อมที่ดีก่อนการ ขับเคลื่อนนโยบายรวมทั้งให้ความสำคัญกับการกระจาย อำนาจอย่างเท่าเทียมและเกิดความเสมอภาคโดยเฉพาะ อย่างยิ่งในบริบททางการศึกษาที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญ กับความเท่าเทียมที่เกิดขึ้นกับทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็น โรงเรียนขนาดเล็ก กลาง หรือใหญ่ นโยบายที่ดีต้องเปิด โอกาสให้โรงเรียนทุกแห่งสามารถเข้าถึงทรัพยากรได้ เท่าเทียมกันโดยการส่งเสริมทรัพยากรที่เพียงพอเพื่อให้

การดำเนินนโยบายบรรลุผลและเกิดความเสมอภาคกัน การวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาเชิงวิพากษ์จึงเป็น กรอบการวิเคราะห์ที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในนโยบายทางด้านการศึกษาที่ต้องลดความ เหลื่อมล้ำและดำเนินนโยบายให้เกิดความเท่าเทียมให้ได้ ทุกพื้นที่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ศึกษานโยบายจะใช้กรอบ การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เพื่อศึกษาในกระบวนการดำเนิน นโยบายเพื่อให้เห็นถึงขั้นตอนและปัญหาที่เกิดขึ้นและ ไปปรับปรุงแก้ไขต่อไปได้ (Diem et al., 2014)

ช่องว่างระหว่างการวางแผนนโยบายและการ ดำเนินการมักจะมีอยู่แม้ว่าผู้กำหนดนโยบายจะรับรู้ นโยบายการศึกษาในขั้นตอนการวางแผนก็ตาม ดังนั้น เราจึงต้องมีการสอบถามเชิงลึกมากขึ้นเพื่อค้นหาความ คลาดเคลื่อนที่ทำให้เกิดช่องว่าง ประเด็นสำคัญคือการ จัดทำนโยบายการศึกษาเพื่อนำไปปฏิบัติและระดับของ การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ระดับขั้นการเตรียมการสำหรับการใช้นโยบาย

- ความพร้อมด้านการใช้นโยบายของผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ซึ่งประกอบด้วยการเตรียม พร้อมเกี่ยวกับการรับรู้นโยบาย การเตรียมความพร้อม ทางจิตใจ การเตรียมพร้อมทางเทคโนโลยี

- ความพร้อมด้านทรัพยากร ประกอบด้วย ทรัพยากรมนุษย์ สิ่งอำนวยความสะดวก สถานที่ งบประมาณ และอื่น ๆ

- เวลาในการดำเนินนโยบาย ประกอบด้วย เวลาที่ใช้ ระยะในการดำเนินการ ตารางเวลาปฏิบัติงาน

- ความพร้อมเกี่ยวกับกฎระเบียบ ประกอบด้วย การขับเคลื่อนต้องอิงกฎระเบียบอะไรบ้าง

2. ระดับขั้นการดำเนินนโยบาย

เป็นการวิเคราะห์ถึงการวางแผนและกระบวนการ ดำเนินนโยบายโดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการสร้าง ความเข้าใจและมองเห็นคุณค่าในตัวนโยบายที่สร้างขึ้น การปฏิบัติที่ไปในทิศทางเดียวกันระหว่างจุดประสงค์ ของนโยบายที่ตั้งขึ้นกับการดำเนินงานโดยพิจารณาถึง การถ่ายทอดนโยบายลงสู่ระดับต่าง ๆ การติดตามการ ดำเนินงาน และอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน (Cheng & Cheung, 1995) ทั้งนี้ในกรอบการวิเคราะห์ การดำเนินนโยบายควรมุ่งเน้นในประเด็น ดังนี้

2.1 ความสอดคล้องของเป้าหมายนโยบาย และ ผลการดำเนินงาน

นโยบายที่ตี้นอกจากจะต้องระบุเป้าหมายซึ่งก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่องค์กรหรือประชาชนที่ชัดเจน ไม่ซับซ้อน ตรงไปตรงมา และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนแล้วนั้น วัตถุประสงค์ของนโยบายยังต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับกลยุทธ์และแนวปฏิบัติที่สร้างขึ้นรวมทั้งต้องสอดคล้องกับผลการดำเนินงานที่ได้ (Ahmed & Dantata, 2016) ซึ่งในส่วนนี้มักจะเกิดความท้าทายอย่างหนึ่งสำหรับผู้กำหนดนโยบายที่จะให้สอดคล้องกันระหว่างวัตถุประสงค์ คุณค่า และแนวปฏิบัติที่สร้างขึ้น (Hallsworth, Parker & Rutter, 2011) ดังนั้นนโยบายที่ดีจึงต้องสร้างขึ้นด้วยเป้าหมายที่ดี และมีแนวทางและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนจะทำให้เกิดผลได้ตามวัตถุประสงค์ของนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด (Sanrattana, 2000)

2.2 การกระจายอำนาจและทรัพยากรอย่างเท่าเทียม

นโยบายที่ดีต้องก่อให้เกิดความเท่าเทียมกับทุกฝ่าย ซึ่งต้องให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการกระจายอำนาจ ทรัพยากร ความรู้ และการสร้าง และจากการดำเนินนโยบายนั้นก่อให้เกิดผู้ได้เปรียบเสียเปรียบหรือไม่อย่างใดบ้างซึ่งต้องให้ความสำคัญกับความเป็นประชาธิปไตยโดยมีการศึกษาปัญหาต่าง ๆ อย่างมีระบบ และหาสาเหตุหรือหนทางแก้ไขที่ดีที่สุดและก่อให้เกิดความเท่าเทียมกับทุกฝ่ายในสังคม (Young & Diem, 2017)

กรอบที่ 4: การวิเคราะห์ผลการดำเนินนโยบาย

การดำเนินนโยบายจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ของนโยบายและผลการศึกษา กรอบที่ 4 จึงเน้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินการกับผลลัพธ์ของนโยบายการศึกษา นโยบายบางอย่างอาจมุ่งเป้าไปที่การแก้ปัญหาด้านการบริหารหรือการเมืองเท่านั้น ในกรณีนั้น ผลการศึกษาที่ได้รับอาจมีน้อยหรือเป็นไปในทางลบ แต่ในการดำเนินนโยบายจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ด้านนโยบายทางการศึกษานั้น วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินการกับผลลัพธ์ของนโยบายการศึกษานั้นนอกจากผลลัพธ์ที่คาดหวัง เรายังต้องวิเคราะห์ผลเสียที่อาจเกิดขึ้น และข้อริเริ่มที่อาจเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบาย ผลกระทบที่ซ่อนอยู่เหล่านี้ได้รับการพิจารณาในระดับต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความสูญเสียและกำไรที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการดำเนินการตามนโยบาย และผลที่ตามมาคือผลลัพธ์ของนโยบายที่ซ่อน นโยบายการศึกษาอาจ

ไม่ก่อให้เกิดนโยบายที่พึงประสงค์หรือผลเสียใด ๆ จะเห็นได้ชัดว่าการบริหารการใช้ทรัพยากรมีผลโดยตรงต่อประสิทธิผลและประสิทธิภาพของนโยบายซึ่งมีความสำคัญมากต่อการวิเคราะห์ประสิทธิผลและประสิทธิภาพของนโยบายการศึกษา (Cheng & Cheung, 1995) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม นั้นมีส่วนอย่างมากให้เกิดนโยบายจากประชาชนสู่การปฏิบัติแบบ Bottom-Up ทั้งนี้ นโยบายสมัยใหม่จะไม่เกิดจากองค์กรตามหน้าที่แต่จะมาจากประเด็นทางสังคมซึ่งมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายระดับทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น นอกจากนี้นโยบายสมัยใหม่ต้องกลมกลืนไปกับทิศทางการกระจายอำนาจและเกิดการวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วม นักวิชาการด้านการวิเคราะห์นโยบายเชื่อว่าการวิจารณ์มีความสำคัญในสังคมประชาธิปไตยเนื่องจากเน้นให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกันโดยมีแนวคิดแบบ Postmodern ที่ไม่ได้มองผลลัพธ์แต่เน้นความเท่าเทียมที่เกิดขึ้นกับทุกภาคส่วน ดังนั้นการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์จึงมีส่วนอย่างยิ่งที่จะช่วยในการเปิดเผยความจริงที่เกิดขึ้นในสังคมไม่ว่าจะเป็นความโปร่งใสในการดำเนินนโยบายและความไม่เท่าเทียมกันในสังคม (Diem et al., 2014) โดยการวิเคราะห์ผลการดำเนินนโยบายการศึกษามีหลักการดังนี้

1. ก่อให้เกิดความเท่าเทียมในสังคม

จากการดำเนินนโยบายก่อให้เกิดการแบ่งชั้นทางสังคมและผลกระทบของนโยบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิทธิพิเศษหรือผลประโยชน์และความไม่เท่าเทียมกันในสังคมหรือไม่อย่างไร (Young & Diem, 2017) ดังนั้นนโยบายที่ดีต้องมีความศักดิ์สิทธิ์ไม่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำและไม่นำมาสู่การทุจริตทางการเมือง (Ahmed & Dantata, 2016)

2. การต่อต้านจากการดำเนินนโยบาย

การต่อต้านหรือมีส่วนร่วมในนโยบายโดยสมาชิกของกลุ่มที่มีบทบาทในการดำเนินนโยบายหรือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะบ่งบอกได้ว่านโยบายที่สร้างขึ้นนั้นประสบความสำเร็จมากน้อยอย่างไร (Young & Diem, 2017) หากนโยบายมีความชัดเจนตั้งแต่วัตถุประสงค์และขั้นตอนในการดำเนินงาน รวมถึงมีระบบสนับสนุนในการดำเนินนโยบายที่เพียงพอและส่งผลให้เกิดความเท่าเทียมในสังคมก็ถือว่านโยบายนั้น ๆ มักจะเกิดการต่อต้านน้อยกว่านโยบาย

ที่สร้างขึ้นโดยมีเป้าหมายกว้าง ๆ และไม่ชัดเจน รวมถึงขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนซึ่งก็ให้เกิดความยากลำบากในการดำเนินงานของระดับปฏิบัติซึ่งจะมีผลให้เกิดความเบื่อหน่ายและเกิดการต่อต้านในนโยบายต่อมาได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาเชิงวิพากษ์

จากหลักการและแนวคิดของการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์ข้างต้น มีนักวิชาการนำการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์มาวิเคราะห์ประเด็นนโยบายทางการศึกษา ดังนี้

Eppley (2009) ได้ศึกษานโยบายไม่ทิ้งเด็กไว้ข้างหลัง (No Child Left Behind) ในโรงเรียนชนบท โดยวิเคราะห์เชิงวิพากษ์มุ่งเน้นไปที่การจัดหาครูที่มีคุณสมบัติสูงให้กับโรงเรียนในชนบท ผลการศึกษาพบว่าถึงแม้ว่าการจัดหาครูที่มีคุณสมบัติสูงจะก้าวหน้าไปโดยไม่มีปัญหา แต่การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในบริบทที่กว้างขึ้น ชี้ให้เห็นถึงความไม่ตรงกันระหว่างจุดมุ่งหมายของนโยบายและความต้องการเฉพาะของโรงเรียนในชนบท ในขณะที่เด็กทุกคนสมควรได้รับครูที่มีคุณสมบัติอย่างไม่ต้องสงสัย และสิ่งที่สำคัญไปกว่านั้นคือการสอนที่มีคุณภาพในโรงเรียนชนบทที่ควรให้ความสำคัญ ในขณะที่ตัวนโยบายยังคงเน้นเพียงด้านปริมาณ จึงก่อให้เกิดการถกเถียงเกี่ยวกับสิ่งที่ชุมชนในชนบทคาดหวังจากครูของพวกเขาโดยเฉพาะในบริบทของโรงเรียนชนบท

Kretchmar (2014) วิเคราะห์นโยบายโดยการรับฟังความคิดเห็นจากครู ผู้ปกครอง นักเรียน และสมาชิกในชุมชนหลายร้อยคน เรื่องการปิดโรงเรียนในเมืองนิวออร์กจำนวน 19 ครั้ง โดยการตรวจสอบแรงจูงใจในการปิดโรงเรียน ข้อกำหนดในการปิดโรงเรียน ผลประโยชน์ในนโยบาย และผลที่ตามมาของการตัดสินใจปิดโรงเรียนโดยนโยบายดังกล่าวขาดการรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน

Mansfield et al. (2014) ใช้การวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์ในวาทกรรมที่พูดถึงที่มาของสะเต็มศึกษาที่กล่าวว่าสหรัฐอเมริกากำลังสูญเสียความสามารถในการแข่งขันในระดับโลก และขาดพนักงานที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเติมเต็มงานสะเต็มที่กำลังเติบโต ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าวาทกรรมปัจจุบันทำให้เข้าใจผิดและยังไม่สมบูรณ์โดยวิกฤตดังกล่าวจำเป็นต้องพิจารณาความซับซ้อนหลายชั้นของปัญหา และเผยให้เห็นสิ่งที่ขาดหายไป

ในวาทกรรมเพื่อเน้นย้ำความสนใจของสาธารณชนเกี่ยวกับสะเต็มศึกษา

Mestry (2014) วิเคราะห์นโยบายมาตรฐานแห่งชาติสำหรับการระดมทุนของโรงเรียน เพื่อประเมินว่านโยบายของรัฐบาลหลังการแบ่งแยกสีผิวประสบความสำเร็จในการจัดการกับความยุติธรรมทางสังคมและความเสมอภาคในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของรัฐเป็นอย่างไร

Fernández & López (2017) อำนวยการมีส่วนร่วม และบทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองในโรงเรียนหรือปกครองอยู่ในตำแหน่งที่ได้รับผลกระทบในโรงเรียนการศึกษาให้ความสำคัญกับผู้ปกครองที่ได้รับการปฏิบัติโดยบุคลากรของโรงเรียนเมื่อผู้ปกครองมีการละเมิดบทบาทที่โรงเรียนได้กำหนด

Milani & Winton (2017) ศึกษาการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เกี่ยวกับนโยบายการหาทุนในโรงเรียนในประเทศแคนาดา โดยพิจารณาบริบทของอิทธิพลข้อความ และแนวทางปฏิบัติในความเสมอภาค การรวมการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม และการคิดอย่างมีวิจารณญาณในนโยบายการระดมทุนที่เกิดขึ้นในโรงเรียนผลการวิจัยระบุว่า การระดมทุนของโรงเรียนมีส่วนในการทำลายการศึกษาของรัฐและค่านิยมประชาธิปไตยที่มุ่งสนับสนุนความยุติธรรมทางสังคมและความมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระดมทุนของโรงเรียนส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในกลุ่มนักเรียนและโรงเรียน เห็นได้ว่าการนำการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์ในงานวิจัยขึ้นนี้มุ่งเน้นไปที่การศึกษาผลจากการดำเนินนโยบายในมุมมองของการวิเคราะห์นโยบายในมุมมองพิจารณาความเท่าเทียมที่เกิดขึ้นในสังคม

Malley & Long (2017) ศึกษาการยอมรับนโยบายการศึกษาที่เท่าเทียมกัน โดยให้ความสนใจกับวาทกรรมที่ลွ่ลงละเมิดเกี่ยวกับความเท่าเทียมของเพศทางเลือกในนโยบาย โดยศึกษาจาก 74 บทความระหว่างปี 2549-2557 ที่รายงานเกี่ยวกับการพัฒนานโยบาย ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการพัฒนานโยบายที่เน้นความเท่าเทียมในบริบทที่มีการโต้แย้งและจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับทฤษฎีที่กล่าวถึงคุณค่าของเพศทางเลือกที่ใช้ในการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์อีกด้วย

Welton et al. (2017) ใช้การวิเคราะห์นโยบาย

เชิงวิพากษ์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่เน้นการศึกษาความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งนักเรียนได้ทำการวิจัยของตนเองเพื่อพัฒนาโยบายที่เป็นแนวทางแก้ไขเรื่องความยุติธรรมที่มีต่อพวกเขาโดยการรับฟังเสียงของนักเรียนเสียงของนักเรียนซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการปรับปรุงโรงเรียนและกระบวนการนโยบายได้ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาพบว่าเสียงของนักเรียนที่มีต่อนโยบายโรงเรียนไม่ได้เกิดขึ้นจริงเนื่องจากมีอำนาจของผู้บริหารที่ถูกควบคุมเป็นหลัก

George et al. (2020) เปรียบเทียบนโยบายการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมในสองจังหวัดของแคนาดาในเรื่องการต่อต้านการเหยียดเชื้อชาติในโรงเรียน เนื่องจากความเสมอภาคทางเชื้อชาติในการศึกษาของแคนาดายังคงเข้าใจยาก ถึงแม้ว่าแคนาดาจะมีสถานะเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่นักเรียนที่เป็นชนกลุ่มน้อยจำนวนมากยังคงถูกกีดกันอยู่ชายขอบ

ตาราง 1

การวิเคราะห์งานวิจัยที่ด้านการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์

ประเด็นในการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์	Eppley (2009)	Kretchmar (2014)	Mansfield et al. (2014)	Mestry (2014)	Fernández & López (2017)	Mally & Winton (2017)	Malley & Long (2017)	Welton et al. (2017)	George et al. (2020)
1. การใช้วาทกรรมในการกำหนดที่มาของนโยบาย			√						
2. ความสอดคล้องระหว่างเป้าหมายและผลการดำเนินงาน	√				√	√		√	
3. ความยุติธรรมและความเสมอภาค				√	√	√	√	√	√
4. การต่อต้านหลังจากการดำเนินนโยบาย		√							

ข้อจำกัดในการวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษาเชิงวิพากษ์

ถึงแม้ว่าการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์จะมีความสำคัญและเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ทางสังคม มุ่งที่จะทำความเข้าใจกระบวนการดำเนินนโยบายรวมถึงผลการดำเนินนโยบายที่มุ่งเน้นความเสมอภาคและเท่าเทียมให้เกิดขึ้นกับสังคมทุกภาคส่วน ทั้งนี้การนำกรอบการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์มาใช้นั้นอาจมีข้อจำกัดในการวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยควรพึงระวัง ดังนี้

1. สมรรถนะของผู้วิจัย

นักวิจัยต้องมีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในด้านการจัดการศึกษาเป็นอย่างดี โดยเฉพาะความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับนโยบายทางการศึกษาที่ผู้วิจัย

เลือกมาวิเคราะห์ ทั้งนี้ เนื่องจากนโยบายทางการศึกษาส่วนใหญ่นั้นมักมีความเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกันหลาย ๆ ด้าน หากเกิดปัญหาด้านใดด้านหนึ่งก็อาจจะกระทบไปอีกด้านหนึ่งได้ ผู้วิจัยจึงต้องมีมุมมองต่อการศึกษาที่กว้างและมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างด้านต่าง ๆ ในระบบการศึกษาเป็นอย่างดี ทั้งนี้นักวิจัยจึงต้องพยายามเจาะลึกลงไปในการกำหนดนโยบายและกระบวนการ และการกระจายของนโยบาย ที่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมในแง่ของความสนใจ ความไม่ต่อเนื่อง การละเลยการประนีประนอม และข้อยกเว้นที่เกิดขึ้นหลังการดำเนินนโยบาย ดังนั้นในการวิเคราะห์นโยบายที่สำคัญผู้วิจัยจะต้องพยายามให้ความสำคัญในแง่ของผลกระทบปฏิสัมพันธ์กับความไม่เท่าเทียมกันที่มีอยู่ และรูปแบบ

ของความยุติธรรม ความเสมอภาค และเสรีภาพส่วนบุคคล ผู้วิจัยจึงต้องมีความชำนาญในการใช้เลนส์ในการวิเคราะห์ ในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างแม่นยำ

2. เจตคติของผู้วิจัย

เนื่องจากการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์นั้น จะให้ความสำคัญในแง่ของผลกระทบ ปฏิสัมพันธ์กับความไม่เท่าเทียมกันที่มีอยู่ และรูปแบบของความยุติธรรมที่เกิดจากการดำเนินนโยบาย จึงจำเป็นต้องมีผู้วิจัยต้องทำตัวเป็นกลางในการวิพากษ์วิจารณ์โดยไม่ลำเอียง หรือใช้ประสบการณ์ของตนเองทั้งในด้านบวกและด้านลบ เกี่ยวกับนโยบายที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องมีเจตคติที่เป็นกลางและวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ได้จากการเก็บข้อมูลโดยปราศจากอคติและความคิดเห็นส่วนตัว

3. แหล่งข้อมูล

ในการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์นั้นเนื่องจากการตีความที่มากเกินไป การดำเนินนโยบายและผลการดำเนินนโยบายไปถึงรากเหง้าของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้นแหล่งข้อมูลที่ได้มาจะต้องเพียงพอและน่าเชื่อถือ และมาจากหลากหลายแหล่งข้อมูล ทั้งนี้ผู้วิจัยควรตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้มาและพึงระวังไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดจากการเลือกข้อมูลที่ผิด ๆ และขาดความน่าเชื่อถือ

บทสรุป

นโยบายเป็นแนวทางที่สำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติงานของคนในองค์กรในการวางแผน ตัดสินใจ และการดำเนินการต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีส่วนสำคัญในการควบคุมและกำหนดขอบเขตการดำเนินงานในองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ผู้เขียนได้สังเคราะห์และดัดแปลงกรอบการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์ (Critical policy analysis) ของ Diem et al (2014) และ Cheng & Cheung (1995) ซึ่งประกอบด้วย กรอบที่ 1 การวิเคราะห์ที่มา หลักการ และคุณค่าของนโยบาย กรอบที่ 2 การวิเคราะห์กระบวนการกำหนดนโยบาย กรอบที่ 3 การวิเคราะห์การดำเนินการตามนโยบาย และกรอบที่ 4 การวิเคราะห์ผลการดำเนินนโยบายการศึกษา โดยกรอบการวิเคราะห์ดังกล่าวให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจถึงที่มาของนโยบาย โดยมุ่งให้ความสำคัญกับโครงสร้างอำนาจซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญของนโยบายรวมทั้งแนวปฏิบัติ

ของนโยบายที่สัมพันธ์กับรูปแบบการเชื่อมโยงกับประชาชน ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการสร้างอำนาจเพิ่มให้กับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการแก้ปัญหาในพื้นที่จริง ๆ โดยมุ่งให้คุณค่ากับความหมายของนโยบายต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึกของผู้คนที่มีส่วนนโยบายเหล่านั้น และให้อำนาจของประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งจะเพิ่มโอกาส เสริมอำนาจประชาชน หรือทำให้โอกาสและอำนาจของคนที่เคยเปรียบยิ่งหมดไป ทั้งนี้มีนักวิชาการเริ่มนำกรอบการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์มาใช้ในการวิเคราะห์นโยบายทางการศึกษา ในต่างประเทศ แต่พบว่าในประเทศไทยยังไม่มีการวิจัยที่นำกรอบการวิเคราะห์ดังกล่าวมาใช้กับนโยบายทางการศึกษา จึงเป็นสิ่งที่น่าท้อใจอย่างยิ่งที่นโยบายด้านการศึกษาในประเทศไทยจะนำกรอบการวิเคราะห์ดังกล่าวมาใช้พิจารณาถึงผลการดำเนินนโยบายเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและลดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

บทความนี้เป็นประโยชน์สำหรับนักวิชาการ ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาที่สามารถนำกรอบการวิเคราะห์นโยบายไปปรับใช้ในการกำหนดนโยบายทางการศึกษารวมทั้งการวางแผนการดำเนินงานเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการในการดำเนินนโยบายโดยมุ่งเน้นให้เชื่อมโยงกับสังคมปัจจุบันที่มุ่งให้ความสำคัญกับการสร้างอำนาจเพิ่มให้กับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการแก้ปัญหาในพื้นที่จริง ๆ โดยมุ่งให้คุณค่ากับความหมายของนโยบายต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึกของผู้คนที่มีส่วนนโยบายเหล่านั้น และให้อำนาจอำนาจของประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งจะเพิ่มโอกาส เสริมอำนาจประชาชน หรือทำให้โอกาสและอำนาจของคนที่เคยเปรียบยิ่งหมดไป ทั้งนี้ผู้ที่นำกรอบการวิเคราะห์ดังกล่าวไปใช้นั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงข้อจำกัดที่ระบุไว้ข้างต้น ทั้งด้านสมรรถนะของผู้วิจัย เจตคติของผู้วิจัย และความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลที่ได้มา เพื่อให้การวิเคราะห์นโยบายสอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุดและสามารถนำผลการวิเคราะห์ไปใช้ต่อไปให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและความเท่าเทียมด้านการศึกษาต่อไปในอนาคต

References

- Ahmed, I. K. & Dantata, B. S., (2016). Problems and Challenges of Policy Implementation for National Development. *Research on Humanities and Social Sciences*, 6(15), 60-65.
- Ball, S. J. (1994). *Education reform: A critical and post-structural approach*. Open University Press.
- Baumgartner, F. R., Green-Pedersen, C., & Jones, B. D. (2006). Comparative studies of policy agendas. *Journal of European public policy*, 13(7), 959-974.
- Cheng, Y. C., & Cheung, W. M. (1995). A framework for the analysis of educational policies. *International Journal of Educational Management*, 9(6), 10-21
- Cochran, C. E., Mayer, L. C., Carr, T. R., Cayer, N. J., & McKenzie, M. (2012). *American public policy: An introduction*. Wadsworth, Cengage Learning.
- Cooper, R. (2004). *Hard power, soft power and goals of diplomacy*. In: D. Held & M. Koenig-Archibugi, (Eds). *American Power in the 21st Century*. Polity Press.
- Diem, S., Young, M. D., Welton, A. D., Mansfield, K. C., & Lee, P. (2014). The intellectual landscape of critical policy analysis. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 27(9), 1068-1090.
- Diem, S., & Young, M. D. (2015). Considering critical turns in research on educational policy. *International Journal of Educational Management*, 29(7), 838-850.
- Diem, S. (2017). *A critical policy analysis of the politics, design, and implementation of student assignment policies*. In M. D. Young & S. Diem (Eds.), *Critical approaches to education policy analysis: Moving beyond tradition* (pp. 43-62). Springer International Publishing.
- Eppley, K. (2009). Rural schools and the highly qualified teacher provision of No Child Left Behind: A critical policy analysis. *Journal of Research in Rural Education*, 24(4), 1-11.
- Fernández, E., & López, G. R. (2017). *When parents behave badly: A critical policy analysis of parent involvement in schools*. In M. D. Young & S. Diem (Eds.), *Critical approaches to education policy analysis: Moving beyond tradition* (pp. 111-130). Springer International Publishing.
- Fischer, F. (2003). *Reframing public policy: Discursive politics and deliberative practices*. Oxford University Press.
- Fowler, A. (2000). The quality of aid and development partnership. *Focus*, 63, 9-11.
- George, R. C., Maier, R., & Robson, K. (2020). Ignoring race: A comparative analysis of education policy in British Columbia and Ontario. *Race Ethnicity and Education*, 23(2), 159-179.
- Hallsworth, M., Parker, S., & Rutter, J. (2011). *Policy Making in the Real World: Evidence and Analysis*, Institute for Government, UK.
- Howlett, M., & Ramesh, M. (2003). *Studying public policy: Policy cycles and policy subsystems*. Oxford University Press.

- Kretchmar, K. (2014). Democracy (in) action: A critical policy analysis of New York City public school closings by teachers, students, administrators, and community members. *Education and Urban Society*, 46(1), 3-29.
- Lasswell, H. D. & Kaplan, A. (1970). *Power and Society*. Yale University press.
- Levinson, B. A. U., Sutton, M., & Winstead, T. (2009). Education policy as a practice of power: Theoretical tools, ethnographic methods, democratic options. *Educational Policy*, 23, 767-795.
- Llewellyn, J., Hancock, G., Kirst, M. & Roeloffs, K.A. (1982). *Perspective on Education in Hong Kong: Report by a Visiting Panel*. Hong Kong Government Printer.
- Malley, M. P., & Long, T. A. (2017). *Public educational policy as performance: A queer analysis*. In M. D. Young & S. Diem (Eds.), *Critical approaches to education policy analysis: Moving beyond tradition* (pp. 63-82). Switzerland.
- Mansfield, K. C., Welton, A. D., & Grogan, M. (2014). "Truth or consequences": A feminist critical policy analysis of the STEM crisis. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 27(9), 1155-1182.
- McDonnell, L. M. (2009). *A political science perspective in education policy analysis*. In G. Sykes, B. Schneider, & D. N. Plank (Eds.), *Handbook of education policy research* (pp. 57-70). New York, NY: Routledge.
- Mondy, R.W., Sharplin, A. & Flippo, E.B. (1988). *Management: Concepts and Practices*. Allyn and Bacon.
- Morrow, R. A. & Brown, D. D. (1994). *Critical theory and methodology*. Sage Publications.
- Milani, M., & Winton, S. (2017). *Ontario's fourth 'r': A critical democratic analysis of Ontario's fund-'r'aising policy*. In M. D. Young & S. Diem (Eds.), *Critical approaches to education policy analysis: Moving beyond tradition* (pp. 193-214). - Springer International Publishing.
- Mestry, R. (2014). A critical analysis of the National Norms and Standards for School Funding policy: Implications for social justice and equity in South Africa. *Educational Management Administration & Leadership*, 42(6), 851-867.
- Popkewitz, T. S. (2000). *Educational knowledge: Changing relationships between the state, civil society, and the educational community*. SUNY Press.
- Rodcharoen, P. (2002). *Project Management*. Netikun Printing. [in Thai]
- Sanrattana, W. (2000). *Educational policy process from the political system to the bureaucracy: Problems, Obstacles and Solution*. Thiphayawisut. [in Thai]
- Srisa-an, W. & Wongsothon, T. (2008). *Policy concepts and principles*. Publisher, Department of Education, Sukhothai Thammathirat University. [in Thai]
- Taylor, P.C., & Taylor, E. (2019). *Transformative STEAM education for sustainable development*. Proceedings of the Science and Mathematics International Conference (SMIC), November 2-4, 2018. Taylor & Francis.
- Thamrongthanyawong, S. (2002). *Public Policy: Concepts, Analysis and Process*. (8th ed.). Sematham Publication. [in Thai]

- Thrupp, M., & Tomlinson, S. (2005). Introduction: Education policy, social justice and 'complex hope'. *British Educational Research Journal*, 31(5), 549-556.
- Welton, A. D., Harris, T. O., Altamirano, K., & Williams, T. (2017). *The politics of student voice: Conceptualizing a model for critical analysis*. In M. D. Young & S. Diem (Eds.), *Critical approaches to education policy analysis: Moving beyond tradition* (pp. 83-110). Springer.
- Young, M. D., & Diem, S. (Eds.) (2017). *Introduction to critical policy analysis*. In M. D. Young & S. Diem (Eds.), *Critical approaches to education policy analysis: Moving beyond tradition* (pp. 1-13). Switzerland: Springer International Publishing.
- Young, M. D., & Reynolds, A. L. (2017). *Critically examining policy workers and policy work within state boards of education*. In M. D. Young & S. Diem (Eds.), *Critical approaches to education policy analysis: Moving beyond tradition* (pp. 19-42). Switzerland: Springer International Publishing.